

Discussiestuk Noordelijke identiteit en cultuur

Is er cultuur-historisch gezien draagvlak voor het streven naar autonomie van het Noordelijk landsdeel?

een verhandeling over de cultuurovereenkomsten en verschillen in het Noorden van het land.

Inleiding

De Partij voor het Noorden streeft bestuurlijke samenvoeging na van de drie noordelijke provincies tot een landsdelig gewest met autonomie op het gebied van onder meer onderwijs en cultuur.

In het algemeen is de bevolking van de drie provincies echter niet zeer geporteerd voor zo'n samenvoeging. Men vreest dat dit tot verlies van de eigen identiteit en specifieke cultuur zal leiden.

Een van de vragen is nu of er niet meer overeenkomsten dan verschillen bestaan tussen de genoemde drie provinciale culturen bestaan ten opzichte van de dominante Nederlandse identiteit en cultuur. Onder dat laatste rekenen we dan de cultuur zoals die in de beide Hollanden en Utrecht wordt beleefd. In werkelijkheid bestaat er echter geen eenduidige Nederlandse cultuur. Het blijkt althans voor de Nederlanders zelf moeilijk om zich een spiegel voor te houden en daaruit een kenmerkend cultuurbeeld op te maken.

Mogelijk is er ook nergens in de wereld een land waarbinnen op korte afstand zo veel verschillende cultuurverschillen heersen als in ons land. Zo zijn de verschillen tussen Groninger en Limburgers waarschijnlijk groter dan die tussen de Groningers en de Skandinaviërs. Maar ook tussen Drenten en Groningers bestaan al heel wat in het oog vallende verschillen. En sterker nog, ook binnen de provincies afzonderlijk is zeker geen sprake van een uniforme eenduidige cultuur.

Voorals dat laatste feit maakt de vraag relevant of de bestaande culturele verschillen een bestuurlijke samenvoeging van de drie noordelijke provincies in de weg zouden kunnen staan. Maar tegelijk is de vraag relevant of een streven naar een zekere autonomie van een te vormen noordelijk landsdeel steun zou kunnen vinden in het bestaan van een duidelijke Noordelijke identiteit en cultuur ten opzichte van de Nederlandse identiteit en cultuur en of ten opzichte van het in ons land dominant geachte Holland.

In onderstaand stuk worden met het oog daarop vier zaken aangevoerd.

1° Waaraan moet gedacht worden bij het begrip identiteit ?

2° Waaruit bestaan de Groninger, Drentse en Friese identiteit en cultuur en vooral waaruit bestaan hun onderlinge verschillen en hoe goed zijn eenduidig zijn die verschillen te benoemen?

3° Wat is de dominante cultuur van de Nederlander resp. die van de Hollander en waarin verschilt deze van die in het Noorden?

4 Rechtvaardigen de geconstateerde verschillen meer autonomie voor het Noorden in cultureel opzicht? En zo ja, wat houdt culturele autonomie dan in ?

1 Wat vormt een nationale resp. regionale identiteit ?

1.1 Algemeen Cultuur als product van

omgevingsfactoren

Volgens Frits Bolkestein¹ is cultuur een product van een aantal omgevingsfactoren. De Nederlandse cultuur is zijns inziens niet te begrijpen zonder kennis van haar calvinistische wortels en haar geografische ligging. Van confessionele zijde wijst men overigens vaak meer op de joods-christelijke grondslag van onze samenleving, maar die is te algemeen en geldt voor de hele westerse wereld. Bolkestein is specifiek en wijst de voortdurende strijd tegen het water aan als een oorzaak voor de organisatiegraad, de netheid, de nijverheid en ook de pietluttigheid van de Nederlanders. Eigenschappen die volgens hem nodig waren en zijn om te kunnen overleven. Hiermee kan een belangrijk verschil met bijvoorbeeld de Vlaamse cultuur verklaard worden.

Een socioloog die zich breed op het vlak van identiteit heeft bewogen is Etzioni. Deze spreekt van een culturele identiteit als een groep mensen iets gemeenschappelijks met elkaar deelt. Dat kan een gedeeld verleden zijn of gedeelde waarden en normen.²

De vraag hierbij is dus waarin de ene groep, regio of staat zich onderscheidt van haar omgeving. Wat is er bijvoorbeeld specifiek aan de Nederlandse cultuur, aan een Noordelijke cultuur of een Drentse? De invulling daarvan blijft een punt van discussie. Volgens Marcel Mohring is een Nederlandse nationale identiteit een fictie, maar uit het baanbrekende werk van Geert Hofstede blijken er wel degelijk kenmerkende verschillen in identiteit tussen volkeren. Zo heeft hij vastgesteld dat de verschillen tussen Nederlanders en

Belgen groter zijn dan die tussen Nederlanders en Scandinaviers.

Geert Hofstede definieerde cultuur als de "collectieve mentale programmering", die de leden van een groep of categorie mensen onderscheidt van die van een andere. Daarbij onderscheidt hij vijf culturele dimensies, waarin deze verschillen tot uiting kunnen komen.³

- 1 de houding ten opzichte van de machtsdragers
- 2^e de mate van individualisme
- 3^e de mate van masculiniteit, dat staat voor machogedrag tegenover femininiteit
- 4^e houding ten opzichte van onzekerheid, ondernemersmentaliteit
- 5^e mate van toekomstgerichtheid

Hieronder komen enkele zaken aan de orde die betrekking hebben op de identiteit en cultuur binnen de drie noordelijke provincies.

1.2 Bestaan in Noord-Nederland herkenbare provinciaal begrensde identiteiten?

De definitie van Etzioni volgend gaan we eerst na wat de identiteiten vanuit het verleden gevormd kan hebben.

Gemeenschappelijk uit het verleden is **natuurlijk de onafhankelijkheidsstrijd tegen Spanje (De opstand van de gewesten o.l.v. Holland en Zeeland, voor de Noordelijke gewesten was de oorlog misschien wel aanwezig, het kostte geld, maar was en bleef een ver-van-mijn-bed-show voor de gewesten die niet aan het front lagen).** Maar **dit geldt voor heel Nederland (Holland en Zeeland wilden hun handelspositie beschermen, delen van de tegenwoordige provincies Limburg, Brabant en Zeeland waren niets dan**

---

¹ Frits Bolkestein in Ons Erfdeel-lezing van 29 september 2003 in Brussel

² Amitai Etzioni, een van de bekendste hedendaagse sociologen en adviseur van o.m de Amerikaanse presidenten Carter en Clinton en van de Nederlandse premier Balkenende. Zie verder Wikipedia.

---

³ Zie mijn discussiebijdrage in het orgaan van de Orde van den Prince, 24^e jaargang, nummer 5, mei-juni 2005.

frontgebied, maar hadden verder niets in te brengen en werden, net als Westerwolde, door de Staten-Generaal bestuurd (generaliteitslanden) en is niet typisch voor de drie noordelijke provincies. De strijd tegen het water, die Bolkestein aanhaalt als een belangrijke bepalende factor geldt alleen voor Friesland en Groningen, maar niet voor Drenthe (Hoe zit het met de veengebieden in Noord- en Zuidoost-Drenthe?) Onderstaand gaan we wat specifiek in op de identiteiten van de bewoners van de drie noordelijke provincies.

Groningen

Kijken we eerst naar Groningen, dan wordt deze provincie nog het meest gekenmerkt door de strijd tussen Stad en Ommelanden. Later krijgen we hier de vorming van de Groninger Veenkoloniën, waar zich min of meer een eigen cultuur en identiteit heeft ontwikkeld.

De veenkoloniaal is nog steeds heel iemand anders dan de kleiboer van het Oldambt en het Hoge Land en ook iemand anders dan de Stadjer. Ook Westerwolde was nogal afwijkend. Dus van een eenduidige en provinciewijde Groninger identiteit kan nauwelijks gesproken worden. Wel wordt in de hele provincie het Gronings gesproken, zij het dat er per subregio verschillen voorkomen.

De Drents-Groningse Veenkoloniën

Wat voor Groningen t.a.v. de veenkoloniën geldt, geldt evenzeer voor Drenthe. De wordingsgeschiedenis van de veenkoloniën heeft bewerkstelligd dat zich hier een specifieke identiteit en cultuur heeft ontwikkeld. Verschillende historici hebben hier hun licht over laten schijnen. Zo had landbouwhistoricus Kok het in 1928 over "Wij Veenkolonialen, onverschillig of wij ten Noorden of ten Zuiden van de Semslinie⁽⁴⁾ wonen, wij voelen ons een,

---

⁴ De Semslinie was de grens die landmeter Sems in 1615 op verzoek van de Staten van Drenthe en Groningen in het hoogveen, dat toen nog

een in belangen, een in denken, een in streven"⁵. En een andere historicus, Addens, in 1937: "Eigenlijk dachten en voelden de veenkoloniaal als het er op aankwam veel meer veenkoloniaal dan provinciaal en ging hun belangstelling in hoofdzaak uit naar veenkoloniaal aangelegenheden" (Waar wordt uitgewijd over de Compagnieën; het hard werken om de grond te ontginnen, om er vervolgens een beter leven te kunnen leiden. (American Dream idee)?

Drenthe

In Drenthe was het heel anders dan in Groningen. Deze provincie is eeuwenlang min of meer afgesloten geweest van de rest van het land, omdat het grotendeels door ondoordringbare hoogveengebieden was omgeven (geldt dit niet tevens voor het Groningse, waar nauwelijks invloed van buitenaf was, omdat degenen in de omgeving die enigszins macht hadden (Ostfriesische Landadel) zich ten oosten van het veen bevond? Holland was in deze tijd (middeleeuwen) nog geen macht van betekenis, de aartsbisschop Utrecht, tot wiens gebieden grote delen van Drenthe en Groningen behoorden, was officieel machthebber, maar had niet meer dan een ceremoniële functie, omdat de stedelingen opstandig waren.) Maar ook tussen de dorpen onderling was vrij weinig contact. Ook hier heeft de ontginning van de Drentse hoogvenen invloed gehad op de uniformiteit van de Drentse identiteit. Deze is geringer geworden.

Afgezien hiervan hebben de Drenten nauwelijks een gedeeld verleden dat als het ware herbeleefd kan worden. De Slag bij Ane, waarbij de Utrechtse bisschop verslagen werd en die historisch gezien vergeleken kan worden met de

---

niemandsland was, heeft uitgezet omdat men in die tijd begon met het afgraven van het hoogveen en dit waarde kreeg. Het is in wezen een willekeurige rechte lijn, zoals die enkele eeuwen later ook zo veel in Afrika getrokken is en wat daar evenmin tot natievorming heeft geleid.

⁵ Harm van der Veen, boeren op toegemaakte grond, p.38

Guldensporenslag is eigenlijk het enige roemrijke feit dat tot het collectieve geheugen behoort. Maar die was al in 1227. Daarna is er weinig meer voorgevallen wat het Drents bewustzijn heeft kunnen verhogen.

Afgezien hiervan is een niet onbelangrijk deel van Drenthe meer op de stad Groningen gericht dan op de rest van de provincie. Dit is de Kop van Drenthe. Hier woont veel import van buitenaf, onder andere afkomstig van de stad. Een poging van de Stad Groningen, ergens rond 1980⁶, om een deel van de Kop van Drenthe bij Groningen in te lijven leidde echter wel tot een heftig protest van een deel van de autochtone bevolking in dit gebied. Dit duidde er op dat de Drentse identiteit althans voor een deel bepaald wordt door een zich afzetten tegen de Groningers, die als te dominant werden beschouwd.

Friesland

Ten slotte de Friese identiteit Veel meer dan de Drenten en Groningers hebben de Friezen een duidelijk definieerbaar en ook wel roemrijk gedeeld verleden. Het begint al met koning Radboud, die heerste over een rijk dat zich in het Oosten uitstrekte tot de Weser en waar ook Helgoland toe behoorde. In het zuiden behoorde Utrecht er toe. Groningen en Drenthe waren in die tijd dan ook een onderdeel van Friesland. Als een van de mythes die helpen een identiteit te vormen gaat het verhaal dat koning Radboud zich zou laten dopen tot Christen, maar zich op het laatste moment bedacht. Dat was ergens aan het einde van de 7^e eeuw. Na zijn dood, in 719, veroverden de Franken een groot deel van zijn rijk. Van het grote Friese rijk bleef daardoor niet veel over. Karel de Grote wees de vijf Friese gouwen ten oosten van de Lauwers als missiegebied toe aan de missionaris Ludger, die ressorteerde onder de bisschop van Munster en later zelf de bisschop werd. Dit werd Saksisch gebied. Friesland

---

⁶ Hierover is via Google niets te vinden, dus een zeer ingrijpende gebeurtenis is het niet geweest

ten westen van de Lauwers bleef deel uitmaken van het bisdom Utrecht. Verscheidene eeuwen later werden de Friezen opnieuw belaagd. Dit maal door de Hollanders.

Voor hun strijd om de hegemonie in de Nederlanden met Holland heeft hun bewustzijn als Friezen versterkt. Zo wordt de slag bij Warns nog jaarlijks herdacht. In 1345 werd hier de Hollandse graaf Willem IV die met zijn geharnaste ridders zonder paard geland was bij Stavoren daar door de plaatselijke bevolking verpletterend verslagen. De gelijkenis met de slag bij Ane, ruim honderd jaar eerder, is treffend. Het verschil is alleen dat de Friezen hun slag nog jaarlijks herdenken. (Stad-Groningers en de zege op Bommen Berend als roemrijke gebeurtenis?)

Veel later konden de Friezen zich opnieuw onderscheiden, doordat zij een eigen stadhouder hadden. De eerste was Willem Lodewijk, een neef van Willem I. In 1584 werd deze stadhouder van Friesland (en alle gebieden die zich bij deze stadhouder aansloten). Omdat hij een goed regeerder bleek kreeg hij al bij zijn leven de bijnaam "Us heit". In 1675 werd het stadhouderschap in Friesland erfelijk verklaard. Anders dan in Holland was bij de Friese tak van de Nassau's geen sprake van stadhouderloze tijdperken. Mede daardoor kon de macht en grandeur van de Friese stadhouders zich verder ontplooiën. Zo bouwden zij in Leeuwarden hun residentie, wat fraaie paleizen opleverde. Hun aanzien werd nog groter toen in 1734 de stadhouder Willem Karel Hendrik Friso in Londen trouwde met de Engelse koningsdochter Anna van Hannover. Op dat moment was Willem ook stadhouder van Groningen, Drenthe en Gelderland. Het was dank zij de oorlog met Frankrijk, in 1747, dat Willem werd benoemd tot Willem IV van de gehele Noordelijke Nederlanden. Stadhouder Willem III was namelijk kinderloos gebleven en toen hij in 1702 stierf trad het tweede stadhouderloze tijdperk in. Jammer echter voor de Friezen

verhuisde Willem met zijn hof toen naar Den Haag. De Friese Nassaus zijn dus de voorouders van ons huidige koninklijke familie.

De Friese cultuur en identiteit zijn intussen in Friese kring voorwerp van discussie geworden. Zo staat op www.friesgenootschap.nl een interessante beschouwing van Teake Oppewal over "Van Fries naar Noordelijk". Hierin verwijst de auteur naar onder meer de geschiedenis van de Leeuwarder Courant en van de invloed van die krant op de Friese identiteit. Sinds het samengaan van die krant met het Dagblad van het Noorden constateert hij een verschuiving van het Friese naar het Noordelijke. Waarbij het nog onduidelijk is wat onder "Noordelijk" dient te worden verstaan. Sommigen beschouwen de drie noordelijke provincies als het Noorden. Anderen rekenen er ook nog de Kop van Overijssel toe en of de Kop van Noord-Holland. Nog weer anderen vinden alleen Groningen en Friesland tot het Noorden behoren.

De Groningers zelf beschouwen zich volgens Oppewal nog het meest als Noorderlingen. Vandaar ook de namen van RTV-Noord en het Dagblad van Het Noorden. Maar deze beide media hebben nauwelijks bereik in Friesland. Daar wonen kennelijk geen Noorderlingen, maar Friezen.

Sinds Leeuwarder Courant (L.C.) en Nieuwsblad van het Noorden zijn opgegaan in het Dagblad van het Noorden en de zelfde eigenaar hebben komt de L.C. veel vaker met de term Noordelijk of het Noorden als het gaat om Friezen. In dit stuk wordt nogal gefulmineerd tegen de nieuwe L.C. die bijvoorbeeld zou weigeren om Friesland bij zijn echte naam "Fryslân" te noemen. De door hem gesignaleerde trend van Fries naar Noordelijk geeft de schrijver een onbehaaglijk gevoel naar hij schrijft. Ten slotte komt dan zijn ontboezeming die wij onderstaand integraal overnemen.

"Ik voel mij geen Beneluxer"

De hier gesignaleerde trend van Fries naar Noordelijk geeft mij een onbehaaglijk gevoel. Het is net of word ik gedwongen een jas te dragen die mij niet past. Ik woon in het Noorden zoals ik ook in de Benelux woon. Het bestaat, maar ik word er warm noch koud van. Fryslân, Groningen en Drenthe zijn wat mij betreft als drie vrijstaande huizen, misschien wel in verwante bouwstijl, niet even oud, met een tuin eromheen en een heg met gaten erin waar de kinderen doorheen kruipen om met elkaar te spelen. Het komt mij voor dat er steeds meer mensen zijn die vinden dat we maar in een drie onder één kap woning moeten gaan wonen, dat is beter voor de energierekening en de gezamenlijke 'strijd' tegen de grote buitenwereld.

In 'cultureel-territoriaal' opzicht voel ik mij Leeuwarder-Fries-Nederlander-Europeaan-Wereldburger. Het is het herkenbare rijtje dat Nelleke Noordervliet ook gebruikte in haar aansprekende lezing bij het jubileumfeest van het Fries Genootschap in september 2002 (zie Fryslân 2002 nr. 4), die eindigde met de uitspraak 'In mijn streek kan ik me bergen'. Als symbool van die sferen van identificatie kan men bij sommige feestelijke gelegenheden vier verschillende vlaggen zien op de hoekpunten van de Oldehove. Alleen die van De Wereld ontbreekt nog. Leeuwarden is de stad waarvan ik een burger ben en waar ik mijn kinderen zie opgroeien; Fryslân is dêr't de dyk it lân omklammet, het land waar ik van houd, de memmetaal, mijn thuis en mijn hiem; Nederland geeft mij mijn paspoort – een kostbaar bezit! –, de zekerheid van sociale wetgeving, gezondheidszorg en onderwijs, chercheurs en ingenieurs; Europa is de basis van mijn cultuur, de antieken, christendom en atheïsme en het vermogen om die twee naast elkaar te laten bestaan; en de Wereld is internet, Engels, de universele verklaring van de mensenrechten, natuurwetenschap, literatuur en muziek – maar ook de Aarde,

het kwetsbare ruimteschip waar ik met zes miljard medemensen op woon. Hoe groter de schaal, hoe pathetischer het allemaal klinkt. Ik kan het ook niet helpen, het zijn 'allegear rûnten dy't ik mines neam', om Obe Postma een beetje vrij te citeren. Fryslân is voor mij daarin de meest vertrouwde sfeer, het kader waarin ik de wereld in zijn essentie heb leren kennen en nog altijd tegemoet tred – ontoereikend, maar onmisbaar.”

Wat zijn nu de verschillen en overeenkomsten?

Interessant is het stukje van Bert Middel, de burgemeester van de gemeente Smallingerland, van 23 februari 2009 op de gemeentelijke weblog. Bert Middel is in Groningen geboren, heeft ruim twintig jaar in Drenthe gewoond en gewerkt en is nu al weer meer dan tien jaar burgemeester in Friesland. Hij vindt de onderlinge overeenkomsten groter dan de vaak opgeklopte verschillen. Een zo'n verschil zou schuilen in het volksgezegde dat **de Groningers te eerlijk zijn om vriendelijk te zijn en de Drenten omgekeerd te vriendelijk om eerlijk te zijn**. Volgens hem zouden de Friezen zowel eerlijk als vriendelijk zijn.

Middel zegt verder er nog steeds niet achter te zijn waar de onderlinge animositeit tussen Friezen en Groningers op berust. Zo vindt hij dat qua bestuurscultuur de Friezen en Groninger eigenlijk meer met elkaar gemeen hebben dan met de Drenten, maar dat niettemin de Drenten en Groningers wat makkelijker met elkaar door een deur kunnen. Misschien komt dat laatste doordat de Drenten wat meer neigen om de Groningers als “Nommer ain” te erkennen. Drenten zijn wat gemoedelijker. Het gezegde “As ie 't zèggen zal het wel zo weze'n” is typisch een uiting van de Drentse volksaard. Ze zijn inderdaad te vriendelijk (volgens anderen te onderdanig) om de ander tegen te spreken.

Verder speelt misschien een rol dat Noord-Drenthe sterk op de stad Groningen is gericht. De Friezen hebben vanouds meer in concurrentieverhouding met de Groningers gestaan. Tijdens de **Gouden Eeuw (een kreet die van toepassing is op de hoogconjunctuur in Holland en Zeeland tijdens de 17^e eeuw, de stad Groningen kende haar eigen gouden eeuw tijdens de 15^e eeuw.)** en ook daarvoor al vormden Friesland en **Groningen** samen met Holland, Utrecht en Zeeland de **vooraanstaande gewesten (Groningen is een volwaardig gewest van de Republiek geweest, maar kon qua invloed en belang voor de Republiek niet tippen aan anderen, ook niet aan Friesland)** van de Republiek. Drenthe telde niet mee. Groningen is dank zij haar bloeiende landbouw en turf nog tot het eind van de 19^e eeuw een vooraanstaand gewest gebleven, terwijl Friesland wat achterop is geraakt, omdat het in de 18^e en 19^e eeuw veel meer dan Groningen bijna uitsluitend op de landbouw en dan vooral op de veehouderij was gericht.

In het verleden zijn er pogingen gedaan om de Noord-Nederlanders onder een cultureel dak te brengen. De Friese Commissaris der Koningin, Linthorst Homan, was daar een van de voorvechters van. Dit wordt onder meer beschreven in “Het regionaal besef in het Noorden”⁷ Ook de uitgave van Broersma bevat enkele belangwekkende waarnemingen.⁸

Samenvattend kunnen we stellen dat in het Noorden alleen in Friesland gesproken kan worden van een duidelijk definieerbare identiteit in de zin van een gedeeld en beleefd verleden bij een deel van de bevolking.

Na deze analyse van de noordelijke identiteit, in de zin van gedeeld verleden,

⁷ Regionaal besef in het Noorden, M.G.J.Duyvendak (red), 2003, Assen

⁸ Groninger regionaal besef in nationaal verband 1903-1963, Daniel Broersma,

gaan we in op de waarden en normen in de drie onderscheiden provincies.

2 De waarden en normen in Friesland, Groningen en Drenthe

Hieronder proberen we een typering te geven van de bedoelde cultuuraspecten in de drie onderscheiden provincies. Op grond daarvan doen we een eerste poging om aan de hand van het schema van Geert Hofstede een vergelijkend overzicht op te maken.

2.1 De Friese cultuur

In dit verband is het bestaan van Fjirtum interessant. In Wikipedia wordt deze beweging omschreven. Naast het doel om kunstuitingen toegankelijker te maken voor een breed publiek is een tweede doel om gezamenlijk antwoord te vinden op de vraag of er eigenlijk wel zoiets bestaat als "Friese cultuur", of dat er eerder sprake is van menging van verschillende culturen, als gevolg van de multiculturalisering en globalisering. Verder is de vraag dat als er al een specifieke Friese cultuur zou bestaan, wat de kenmerken daarvan dan zouden zijn. Deze omschrijving geeft aan dat er blijkbaar niet een voor iedereen dominante Friese cultuur herkenbaar is. Maar het blijkt voor de leden van een bepaalde groep altijd moeilijk om aan te geven waarin men zich onderscheidt van zijn omgeving. Voor buitenstaanders is dat veel beter waarneembaar.

In het Friesch Dagblad van 20 februari 2008 schrijft Siem Jansen, directeur van de NOM enkele waarnemingen van de Friese cultuur. *"Friezen zijn geneigd het bekende te herkennen, maar om verder te komen moeten we buiten onze kaders denken:"* Dat laatste vergt ambitie en dat is niet iets waar de Friezen sterk in zijn, vindt Jansen. *"Of toch? Cultuur gaat over omvormen. Cultuur heeft alles met verandering te maken. Vasthouden aan het bestaande past*

daar niet bij, omdat dit leidt tot vastlopen. De geschiedenis geeft aan dat culturen, zeker kleine culturen, verdwijnen als ze zich niet aanpassen".

Wanneer we het over de situatie in Friesland hebben, dan is er in zijn beleving een voortdurend spanningsveld, dat sterk gedomineerd wordt door angst. Verder vindt Jansen **eigenzinnigheid** een van de meest uitgesproken kenmerken van de Friese cultuur.

2.2 De Groninger cultuur

Nait soezen, maor doun!

Wij citeren Jacques Wallage uit zijn toespraak van 29 november 2007 in Felix Merites t.g.v. "de dag van de ruimte": *"Groningers zijn trotse, eigenwijze en vasthoudende mensen. Wat ze in het hoofd hebben zit niet ergens anders"* Dit spoort met het volksgezegde: Een Grunneger is altijd nommer ain"

In beginsel zijn ze ook ondernemend. Men leze daartoe de Graanrepubliek van Max Westerman. Dat betrof dan de boeren op de klei. Maar ook in de voormalige veenkoloniën heerste veel ondernemingsgeest.

In de beschrijving van een fietsroute langs Groninger kerken staat dat deze de volksaard van de mensen die honderden jaren in deze provincie woonde en werkten weerspiegelen: "nuchter, eerlijk, sober en krachtig."

Maar ook komen we tegen dat de Groningers van nature argwanend zijn. Dat hebben ze dan dus gemeen met de Drenten. Toch is er een verschil. Bij de Groninger vloeit die argwaan voort uit het feit dat hij bang is dat hij teveel van zijn eigenwaarde en privacy moet opgeven. Kortom, hij is nogal op zichzelf, ietwat eigenheimerig. Bij de Drent stoelt de argwaan meer op de angst om als een dom boertje verneukt te worden.

2.3 De Drentse cultuur

De Drentse volksaard zou gekenmerkt worden door arbeidzaamheid, spaarzaamheid, gastvrijheid, maar ook door wantrouwen tegenover vreemdelingen en door lichtgelovigheid. In een andere publicatie wordt gesproken van een zekere distantie jegens buitenlui en gezagsdragers die tot een soort kunstvorm zou zijn verheven. (Het ging hier om de geslotenheid van een locale samenleving in de kwestie van een moordzaak op een dorpsbewoner)

De Drentse zuinigheid bedroeg nogal eens de wijsheid. In plaats van zijn geld aan efficiëntere werktuigen uit te geven potte de Drent het liever op. Kortom, heel anders dan de Groninger was hij niet erg ondernemend.

De lichtgelovigheid leidde volgens de bekende volkskenner Harm Tiesing vaak tot vooroordeel en bijgeloof en daardoor tot een zekere bekrompenheid.

Tot de goede eigenschappen werden hulpvaardigheid en ware naastenliefde gerekend. De bekende naoverhulp is daar een uiting van. Uit dit laatste volgt dat de Drent wat minder individualistisch is ingesteld dan de Groninger en waarschijnlijk ook dan de Fries. Zo komt men in Drenthe ook vanouds de zogenaamde Boermarke tegen. Dit orgaan beheerde de niet in cultuur gebrachte gronden. Deze bestuursvorm kwam voornamelijk voor op de zandgronden, waar veel niet in cultuur gebrachte grond voorkwam. In Drenthe waren vertegenwoordigers van de Boermarke zelfs vertegenwoordigd in het provinciaal bestuur.

Zanddrenten en veendrenten

Genoemde volksaard heeft echter alleen betrekking op de zogenaamde zanddrenten. Vanaf de 18^e eeuw zijn echter de grote Drentse hoogveengebieden, waarop geen bewoning mogelijk was, ontgonnen. Daar heeft toen een zodanig migratie van buitenaf plaatsgevonden dat Keuning het in

zijn proefschrift veenkoloniën is gaan noemen.⁹

In de veenstreken kwam in het algemeen een andere mentaliteit voor. In een gemeenteverslag van de gemeente Borger van 1870 wordt opgemerkt dat "in de veenstreken de arbeider meer jenever drinkt en de neiging heeft terstond alles te verteren"¹⁰. Er was zodoende sprake van een cultureel onderscheid tussen veenbewoners en zandbewoners.

De zandmensen ontwikkelden een vooroordeel over de veenmensen als dat zij nogal gemakkelijk van de gemeenschapspot gebruik zouden maken. Uit onderzoek bleek dat dit vooroordeel niet op feiten berustte. Maar nog eind jaren tachtig van de vorige eeuw werd ik uit eigen ervaring gewaar dat dit vooroordeel nog steeds leeft. Werkgevers in Emmen waren nogal sceptisch over uit het veengebied afkomstige sollicitanten. Dat zouden niet de beste werkers zijn. De arbeidzaamheid en trouw van de zanddrenten werd hoger aangeslagen. Op zich zou dat best kunnen, want de veenmensen waren de nakomelingen van de immigranten die lang daarvoor de Drentse en Groningse veenkoloniën hadden bevolkt en die voor een belangrijk deel uit andere landsdelen afkomstig waren. Bovendien hadden de arbeidsomstandigheden in het veen nogal eens tot drankmisbruik geleid.

2.4 Een overzicht van de verschillen tussen de drie provinciale culturen

In onderstaand schema hebben we op grond van de hierboven gedane waarnemingen een tentatieve indeling van de interprovinciale cultuurverschillen

---

⁹ H. Keuning

¹⁰ De geschiedenis van Borger, redactie R. Ootjers e.a., Boom

opgemaakt. Dit doen we op basis van de typologische indeling van Hofstede. Het gaat hierbij dan alleen om de kenmerken van de autochtone bewoners, d.w.z. de

bewoners die in de respectievelijke provincies geboren zijn.

tabel 2.1 Een tentatieve inschatting van de Cultuurverschillen tussen Drenten, Friezen en Groningers

Cultuurkenmerk	Drenten	Friezen	Groningers
Neiging machtsverschillen te accepteren	Meer geneigd machtsverschil te accepteren	Het minst geneigd om machtsverschil te accepteren	Gemiddeld geneigd om machtsverschil te accepteren
Individualisme	Minder individualistisch ingesteld	Gemiddeld individualistisch ingesteld	Het meest individualistisch ingesteld
Masculien versus feminien gedrag	Meer feminien	Gemiddeld	Meer masculien
Houding t.o.v. onzekerheid	Het minst ondernemend	Gemiddeld ondernemend	Het meest ondernemend

Evaluatie

Dit schema maakt helder dat er behoorlijke verschillen tussen de drie provinciale culturen zouden bestaan. Tussen Friezen en Groningers lijken wat minder verschillen te bestaan dan tussen deze twee en de Drenten. Waar het echter om gaat is hoe de gemiddelde cultuur, als men al van een gemiddelde cultuur zou kunnen spreken, zich verhoudt tot de nationale volksaard of die in het westen. De vraag is ook of men zo'n gemiddelde provinciale cultuur dan ook een Noordelijke cultuur zou mogen noemen. Men komt dan op een soort grootste gemene deler terecht. En de vraag daarna is of er voldoende significante verschillen zijn tussen zo'n Noordelijke cultuur en de Nederlandse cultuur om met recht regionale autonomie op culturele gronden te kunnen bepleiten.

Intussen is er echter volgens de methodologie van Hofstede nog geen onderzoek gedaan naar interprovinciale cultuurverschillen en voor zover wij weten

ook niet op basis van andere analysemethoden. Maar gesteld dat uit zo'n onderzoek ongeveer het hier geschetste beeld zou resulteren. Wat betekent dit dan voor de vraagstelling aan het begin van deze verhandeling ten aanzien van een door cultuur geïnspireerde basis voor regionale autonomie? Daarvoor is dan toch ook een toetsing van deze regionale cultuurdimensies aan de nationale cultuur nodig. Gelukkig heeft Hofstede naar de nationale Nederlandse cultuur wel onderzoek gedaan. De conclusies van zijn grote internationale studie van 1991¹¹ ten aanzien van het beeld dat daarin van de Nederlander naar voren komt zijn in het volgende profiel samen te vatten.

¹¹ Geert Hofstede, *Cultures and Organizations, Software of the Mind, Intercultural Cooperation and its Importance for Survival*, McGraw-Hill, 1991

Hofstede constateert op basis van vele interviews en enquêtes dat de Nederlandse cultuur zich ten opzichte van de meeste ander door hem onderzochte culturen kenmerkt door:

- 1° een geringe acceptatie van macht en machtsverschillen,
- 2° een grote mate van individualisme,
- 3° een sterke gerichtheid op feminiteit en
- 4° een relatief hoge acceptatie van onzekerheid.

De vraag is nu of de subjectieve inschatting van de drie provinciale culturen, die wetenschappelijk nog getoetst zouden moeten worden, tot significante cultuurverschillen tussen de noordelijke regio en de rest van Nederland zou leiden. Pas als dat het geval zou zijn, zou dat een rechtvaardiging opleveren voor regionale autonomie op basis van culturele gronden.

In tabel 2 is een arbitraire poging gedaan om de noordelijke cultuur te vergelijken met de algemeen Nederlandse cultuur.

Tabel 2.2 Verschillen tussen de nationale en de noordelijke cultuur

Cultuurkenmerk	Noorderlingen	Westerlingen
Neiging machtsverschillen te accepteren	Minder geneigd machtsverschil te accepteren	Het minst geneigd om machtsverschil te accepteren
Individualisme	Minder individualistisch ingesteld	Meer individualistisch ingesteld
Masculien vs feminien gedrag	Gelijke feminien	Gelijke feminien
Houding t.o.v. onzekerheid	Het minst ondernemend	Het meest ondernemend

Opmerkingen bij dit schema

1° Deze cultuurdeterminanten zijn nog niet onderzocht. Ze hebben dus slechts hypothetische waarde.

2° Deze waarden hebben alleen betrekking hebben op de autochtone inwoners van de betrokken gebieden. Om welk percentage van de bevolking het hierbij gaat is niet eenvoudig na te gaan. Verder is het van de definitie afhankelijk.

3° Er zijn ook cultuuraspecten die in het schema van Hofstede niet meegenomen zijn, of waarvan niet zeker is of zij in een van de wel genoemde aspecten thuishoren. Een voorbeeld is de zuinigheid, waar zowel Drenten als Groningers om bekend staan, hoewel het ook wel als een algemeen Nederlands (on)deugd beschouwd wordt.

Hieronder een korte toelichting bij elk van de onderzochte criteria

Ad Houding t.o.v. machtsafstand

T.o.v dit criterium lijkt de Drent af te wijken. Maar dit heeft hij waarschijnlijk gemeen met de bewoners van andere zandgronden. Op zandgronden leefde in het algemeen het armere deel van de bevolking en deze waren in het algemeen wat minder zelfbewust.

Ad Individualisme

Ook hierin loopt de Drent wat uit de pas. Dit is om de zelfde reden als bij het vorige criterium. Vanwege de armoede was men vroeger meer op elkaar aangewezen.

Ad Feminiteit

Hier lopen waarschijnlijk de Friezen en Groningers wat meer uit de pas in de zin

dat zij mogelijk wat minder feminien zijn dan de Drenten. Maar of zij dat ook zijn t.o.v. de westerling valt te betwijfelen. De vraag is wat hier de invloed is van het relatief grotere aandeel van de bevolking dat in het noorden op het platteland woont .

Ad Houding t.o.v onzekerheid

Hier zouden volgens Siem Jansen de Friezen misschien het meest afwijken.

Kijken we naar deze cultuuraspecten dan kunnen we constateren dat in het algemeen een veel groter verschil bestaat tussen de cultuur van niet-westerse immigranten en de bestaande Nederlandse cultuur dan die tussen de culturen in de onderscheidene provincies, er even van uitgaande dat elke provincie gekenmerkt wordt door een tamelijk uniforme identiteit en cultuur.

Naarmate het aandeel niet westerse allochtonen in ons land toeneemt zullen de bestaande vermeende verschillen in de provinciale subculturen vervagen. Dit zal trouwens ook het geval zijn als gevolg van de rol van het internet dat alle grenzen overstijgt en de invloed van de economische globalisering van de wereld.

Deze ontwikkelingen maken echter niet alleen de onderlinge verschillen tussen de drie noordelijke provincies vager, maar ook die tussen de noordelijke cultuur en identiteit met die van andere provincies en landsdelen, zoals Holland.

Dat is goed vast te stellen aan de hand van de indeling van Hofstede. Op elk van zijn vijf cultuurdimensies scoren de immigranten van niet-westerse afkomst substantieel anders dan de Nederlanders uit welke provincie ook.

Conclusies

Omdat het hier om een discussiestuk gaat en er nog geen specifiek op de onderhavige materie gericht onderzoek is gehouden is het trekken van conclusies op dit moment nog veel te voorbarig. Bovendien zou dat de meningsvorming misschien te zeer in een bepaalde richting drukken.

Daarom zullen wij ons pas wagen aan conclusies als eerst een discussie op een vrij brede schaal over het hier aangesneden onderwerp is gehouden.

Jan Lambers